

**Державні гарантії захисту
соціальних прав
військовослужбовців і членів
їх сімей**

Під соціальним захистом військовослужбовців слід розуміти «діяльність (функцію) держави, спрямовану на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності та статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі».

Наявність активних бойових дій, оголошення воєнного стану, тимчасова окупація значної території країни, процеси її деокупації делегують пряму нагальну необхідність надання соціальних гарантій учасникам бойових дій, членам їх сімей, пораненим військовослужбовцям, а також сім'ям, члени яких загинули під час проведення бойових дій, зокрема у частині практичного поліпшення фінансово-матеріального стану зазначених категорій осіб.

При цьому вже зрозуміло, що на старій нормативній базі цього забезпечити неможливе, а тому постає завдання у реорганізації нормативно-правового забезпечення у цій сфері.

Для належного законодавчого врегулювання питання захист прав військовослужбовців та їх сімей необхідно враховувати міжнародний досвід із цього питання, використовувати напрацювання інших країн у цій сфері, особливо враховуючи євро-атлантичні вектори організації ЗСУ, впровадження протоколів і стандартів НАТО у мілітарну систему України. А також враховуючи намір країни до інтеграції з ЄС і іншим цивілізованим світом.

**ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ
ЗАХИСТУ
СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
І ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ**

**ЗАГАЛЬНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
І ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ**

**СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
І ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД
(ЗОКРЕМА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ)**

**МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
(СТАНДАРТИ НАТО)**

Укладачі:

Джус Олександр Анатолійович — кандидат політичних наук, начальник кафедри соціальної роботи в військах (силах) Військового інституту, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Золотарьова Марія Карлівна — кандидат юридичних наук, адвокат, Національна асоціація адвокатів України;

Копотун Ігор Миколайович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням, Донецький державний університет внутрішніх справ;

Макарова Тетяна Петрівна — адвокат, Національна асоціація адвокатів України;

Микитюк Микола Андрійович — доктор юридичних наук, професор, професор спеціальної кафедри №1 Інституту Управління державної охорони України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Павлюк Олександр Олексійович — кандидат військових наук, генерал-лейтенант, перший заступник Міністра оборони України, Міністерство оборони України;

Пасіка Сергій Петрович — кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Військового інституту, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Петков Сергій Валерійович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи в військах (силах) Військового інституту, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Скриньковський Руслан Миколайович — кандидат економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємств та інформаційних технологій, Львівський університет бізнесу та права;

Сопільник Любомир Іванович — доктор юридичних наук, професор, доктор технічних наук, заслужений винахідник України, Львівський університет бізнесу та права;

Чубенко Антон Григорович — доктор юридичних наук, професор, начальник управління правового забезпечення центрального апарату, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;

Шевченко Анатолій Михайлович — бригадний генерал, начальник Військового інституту, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Д 36 **Державні гарантії захисту соціальних прав військовослужбовців і членів їх сімей: загальний соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей; соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей в особливий період (зокрема під час воєнного стану); міжнародний аспект соціального захисту військовослужбовців (стандарти НАТО) /** Укл.: Джус О.А., Золотарьова М.К., Копотун І.М., Макарова Т.П., Микитюк М.А., Павлюк О.О., Пасіка С.П., Петков С.В., Скриньковський Р.М., Сопільник Л.І., Чубенко А.Г., Шевченко А.М. — Київ. ВД «Професіонал», 2023. — 594 с.

ISBN 978-611-01-2930-5

Під соціальним захистом військовослужбовців слід розуміти «діяльність (функцію) держави, спрямовану на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності та статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі».

Наявність активних бойових дій, оголошення воєнного стану, тимчасова окупація значної території країни, процеси її деокупації делегують прямию нагальну необхідність надання соціальних гарантій учасникам бойових дій, членам їх сімей, пораненим військовослужбовцям, а також сім'ям, члени яких загинули під час проведення бойових дій, зокрема у частині практичного поліпшення фінансово-матеріального стану зазначених категорій осіб.

При цьому вже зрозуміло, що на старій нормативній базі цього забезпечити неможливе, а тому постає завдання у реорганізації нормативно-правового забезпечення у цій сфері. Для належного законодавчого врегулювання питання захисту прав військовослужбовців та їх сімей необхідно враховувати міжнародний досвід із цього питання, використовувати напрацювання інших країн у цій сфері, особливо враховуючи євро-атлантичні вектори організації ЗСУ, впровадження протоколів і стандартів НАТО у мілітарну систему України. А також враховуючи намір країни до інтеграції з ЄС і іншим цивілізованим світом.

ВСТУП

Під соціальним захистом військовослужбовців слід розуміти «діяльність (функцію) держави, спрямовану на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності та статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі».

Інакше кажучи, це практично-правова реалізація відомої максими – хто не хоче годувати власну армію, буде годувати армію чужу. Українці нині знають це достеменно.

При цьому цікаво мати на увазі, що в Україні існує ціла низка нормативно-правових актів, які регулюють захист прав військовослужбовців та членів їх сімей. Водночас наявність цих нормативних актів не забезпечує реального захисту прав військовослужбовців та членів їх сімей. Нажаль головною їх особливістю є те, що більшість із нормативних актів у цій сфері є застарілими та суто декларативними.

Захист прав військовослужбовців наразі є одним із визначальних векторів діяльності нашої держави. Цей напрям посідає важливе значення в умовах збройного конфлікту, який розпочався на сході країни, анексії РФ Кримського півострову і нарешті переростання загрози поширення конфлікту на інші території України у пряму воєнну агресію РФ проти нашої країни.

Наявність активних бойових дій, оголошення воєнного стану, тимчасова окупація значної території країни, процеси її деокупації делекують пряму нагальну необхідність надання соціальних гарантій учасникам бойових дій, членам їх сімей, пораненим військовослужбовцям, а також сім'ям, члени яких загинули під час проведення бойових дій, зокрема у частині практичного поліпшення фінансово-матеріального стану зазначених категорій осіб.

При цьому вже зрозуміло, що на старій нормативній базі цього забезпечити неможливе, а тому постає завдання у реорганізації нормативно-правового забезпечення у цій сфері. Для належного законодавчого врегулювання питання захисту прав військовослужбовців та їх сімей необхідно враховувати міжнародний досвід із цього питання, використовувати напрацювання інших країн

у цій сфері, особливо враховуючи євро-атлантичні вектори організації ЗСУ, впровадження протоколів і стандартів НАТО у мілітарну систему України. А також враховуючи намір країни до інтеграції з ЄС і іншим цивілізованим світом.

Стаття 17 Конституції України визначає гарантії соціального захисту військовослужбовців: «Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їх сімей». Саме ці конституційні положення є правовою основою для інших законодавчих актів щодо соціального захисту військовослужбовців. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Її норми є нормами прямої дії і гарантують захист конституційних прав і свобод людини і громадянина, у тому числі соціальний захист військовослужбовців безпосередньо на підставі норм Конституції України.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПИТАНЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ

Конституція України визначає необхідні **правові основи для регулювання соціального захисту військовослужбовців**. Так, ст. 17 Конституції України визначає гарантії соціального захисту військовослужбовців: «Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їх сімей». Саме вказані конституційні положення є правовою основою для інших законодавчих актів щодо соціального захисту військовослужбовців.

Військовослужбовці є рівноправними громадянами держави, відповідно вони мають повний обсяг прав та свобод, визначених міжнародними правовими нормами та відповідними конституційними засадами. Серед прав та основоположних свобод яких важливе місце посідає право на соціальне забезпечення.

Проте саме сьогодні військовослужбовців цілком обґрунтовано можна вважати **соціально вразливою категорією** населення, оскільки додаткові навантаження, покладені на них у зв'язку із виконанням військового обов'язку, не є належним чином забезпечені відповідними гарантіями та компенсаціями, пільгами з боку держави та суспільства.

Це певним чином піддається поясненню. Такий стан речей пов'язаний з зовнішніми **негативними факторами**, які супроводжували ЗСУ з моменту поновлення незалежності країни у 90-ті роки минулого століття. До них сміливо **можна віднести**:

- нівелювання престижу військової служби;
- зниження рівня боєздатності Збройних сил України;
- застаріла на рівні часів СРСР оборонна доктрина країни;
- економічна неспроможність держави у повному обсязі виконати взяті на себе зобов'язання щодо соціального забезпечення військовослужбовців.

Навіть триваючий військовий конфлікт на території України з 2014 року, який зумовив переростання його у повноцінну війну у 2022 році, докорінно не зумів виправити ставлення держави до військовослужбовців: постійно можна чути новини, що держава не забезпечує військових амуніцією, технікою, озброєнням, їжею та

іншим необхідним. Це все компенсувалось не державними, а суспільними та волонтерськими зусиллями. Навіть лікування поранених брали на себе волонтери.

Така ситуація вимагає докорінного реформування механізму соціального забезпечення військовослужбовців та його фінансування, провідна роль у регулюванні цих правовідносин, при цьому має належати державі, а не добровольцям, волонтерами, громадським організаціям.

Окрім того, не слід забувати, що коли мова йде про соціальний захист військовослужбовців, то обов'язково додається фраза – «**і членів їх сімей**».

Соціальний захист членів сімей військовослужбовців є різновидом загального соціального захисту населення, що є одним із основних напрямів соціальної політики держави. Слід мати на увазі, що чинне законодавство України не містить визначення поняття «соціальний захист членів сімей військовослужбовців». Лише вказує, що «держава гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей соціальний і правовий захист відповідно до законів та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів». Таке законодавче закріплення не можна назвати нормативним визначенням поняття «соціальний захист членів сімей військовослужбовців».

З аналізу правових норм щодо соціального захисту та з урахуванням соціального статусу військовослужбовців і членів їх сімей в суспільстві, можна зробити припущення, що соціальний та правовий захист членів сімей військовослужбовців **слід розуміти як діяльність держави**, яка спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб членів сімей військовослужбовців відповідно до особливого виду їх правового статусу в суспільстві.

Це право **реалізується шляхом практичного забезпечення державних гарантій** у разі:

- повної, часткової або тимчасової втрати працездатності;
- втрати годувальника;
- безробіття з незалежних від них обставин;
- у старості;
- в інших випадках, передбачених законодавством.

Обов'язковими складовими систем такого захисту мають бути такі чинники:

врахування умов і ситуацій, що сприяють виникненню юридичних фактів, які делегують здійснення соціального захисту членів сімей військовослужбовців;

наявність спеціального законодавства, яке визначає особливості соціального захисту даної категорії осіб;

державна політика щодо соціального захисту військовослужбовців має враховувати також соціальний захист членів їх сім'ї;

соціальний захист включає в себе пільги, гарантії, а також інші види матеріального забезпечення.

Виходячи із вищевикладеного, можна сформулювати також **завдання соціального захисту членів сімей військовослужбовців**, оскільки чинне законодавство так само їх не встановлює. Під завданням соціального захисту членів сімей військовослужбовців **необхідне розуміти** забезпечення для вказаної категорії осіб необхідних та достатніх можливостей для забезпечення науково обгрунтованої нормальної життєдіяльності та надання відповідних можливостей щодо реалізації життєвих планів.

До завдань соціального захисту членів сімей військовослужбовців **слід віднести:**

створення сприятливих соціально-економічних та трудових умов; забезпечення належного матеріального забезпечення;

проведення соціально-орієнтовної політики в галузях житлового забезпечення, охорони здоров'я, освіти, працевлаштування, материнства й дитинства.

Також слід мати на увазі, що соціальний захист як і військовослужбовців, так і членів їх сімей, підтримання їх життя на належному рівні, є важливою частиною соціальної політики держави, яка відповідальна за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян, а також з огляду на те, що належний соціальний захист прав військовослужбовців та членів їх сімей є важливою складовою безпекових аспектів оборони країни.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ЧЛЕНІ ЇХ СІМЕЙ. СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД (ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ)

Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей визначаються Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Загалом законодавство про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей базується на Конституції України і складається з цього Закону та інших нормативно-правових актів.

Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені більш високі норми щодо соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, ніж ті, що містить законодавство України, то застосовуються норми міжнародного договору.

Іншим основоположним нормативним актом цієї галузі є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає систему соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

Таким чином основною ознакою такого соціального захисту є його системність. Тобто, військовослужбовцям і членам сімей військовослужбовців гарантуються заходи соціального захисту від самого початку прийняття на службу військовослужбовця та діють упродовж несення його всієї служби, тобто довічно, за винятком випадків передбачених законом.

За приписами Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (ст. 3) передбачено, що його дія **поширюється на:**

1) військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення (далі – правоохоронних органів), Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, які проходять військову службу на території України, і військовослужбовців зазначених вище військових формувань та

правоохоронних органів – громадян України, які виконують військовий обов'язок за межами України, та членів їх сімей;

2) військовослужбовців, які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби, чи внаслідок захворювання після звільнення їх з військової служби, пов'язаного з проходженням військової служби, та членів їх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули, померли чи пропали безвісти;

3) військовозобов'язаних та резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, і членів їх сімей;

4) членів добровольчих формувань територіальних громад під час їх участі у заходах підготовки добровольчих формувань територіальних громад, а також виконання ними завдань територіальної оборони України.

Дія цього Закону **не поширюється на** членів сімей військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які загинули чи померли під час проходження військової служби (зборів), проходження служби у резерві внаслідок вчинення ними кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо загибель (смерть) військовослужбовця, військовозобов'язаного чи резервіста сталася внаслідок вчинення ними дій у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння, чи є наслідком навмисного заподіяння собі військовослужбовцем, військовозобов'язаним чи резервістом тілесного ушкодження.

Дія цього Закону не поширюється на іноземців та осіб без громадянства, які проходять військову службу у Збройних Силах України.

Із системного аналізу Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (ст.ст. 4-10¹) можна зробити висновок, що його дія **поширюється на:**

- 1) ветеранів війни;
- 2) учасників бойових дій;
- 3) осіб з інвалідністю внаслідок війни;
- 4) учасників війни;
- 5) сім'ї загиблих (померлих) ветеранів війни;
- 6) сім'ї загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України.

Нині в умовах російської агресії проти України, коли після 24 лютого 2022 року оголошений воєнний стан на усій території країни,

в сенсі соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей слід казати перш за все **про гарантії такого захисту в особливий період**.

Особливий період – проміжок часу, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій (абзац тринадцятий частини першої статті 1 Закону України «Про оборону України»).

Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (далі – Закону) передбачено соціальні гарантії військовослужбовців та членів їх сімей в особливий період.

Ст. 4 цього Закону передбачає, що забезпечення виконання Закону, інших нормативно-правових актів щодо соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей покладається на органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Військовослужбовці, які були призвані на військову службу під час мобілізації, на особливий період, мають переважне право на укладення контракту на проходження військової служби після завершення особливого періоду (п. 6 ст. 8 Закону).

В особливий період з моменту оголошення мобілізації до часу введення воєнного стану або до моменту прийняття рішення про демобілізацію надання військовослужбовцям щорічних основних відпусток здійснюється за умови одночасної відсутності не більше 30 відсотків загальної чисельності військовослужбовців певної категорії відповідного підрозділу (п. 17 ст. 10¹ Закону).

В особливий період під час дії воєнного стану військовослужбовцям можуть надаватися частина щорічної основної відпустки, а також відпустка за сімейними обставинами та з інших поважних причин із збереженням грошового забезпечення. Кожна із зазначених відпусток може бути надана тривалістю не більш як 10 календарних днів без урахування часу, необхідного для проїзду в межах України до місця проведення відпустки та назад, але не більше двох діб в один кінець. Частина щорічної основної відпустки може бути надана один раз протягом календарного року за умови

одночасної відсутності не більше 30 відсотків загальної чисельності військовослужбовців певної категорії відповідного підрозділу (п. 18 ст. 10¹ Закону).

Військовослужбовцям, призваним на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, на весь час їх призову, а військовослужбовцям під час дії особливого періоду, які брали або беруть участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, які перебували або перебувають безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, – штрафні санкції, пеня за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, у тому числі банками, та фізичними особами, а також проценти за користування кредитом не нараховуються (п. 15 ст. 14 Закону).

Крім того, за працівниками, призваними на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом, у тому числі шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби, під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення зберігаються місце роботи і посада на підприємстві, в установі, організації, фермерському господарстві, сільськогосподарському виробничому кооперативі незалежно від підпорядкування та форми власності і у фізичних осіб – підприємців, у яких вони працювали на час призову (частина третя статті 119 Кодексу законів про працю України).

Членам сімей військовослужбовців, які проходять військову службу в особливий період, гарантується виплата грошового забезпечення цих військовослужбовців у разі неможливості ними його отримання під час участі у бойових діях та операціях. У такому разі виплата грошового забезпечення здійснюється членам сімей військовослужбовців (п. 6¹ ст. 18 Закону).

Кабінетом Міністрів України, місцевими радами, підприємствами, установами, організаціями можуть встановлюватися й інші пільги та гарантії соціального захисту сімей військовослужбовців.

Грошове забезпечення виплачується **таким членам сімей військовослужбовців**:

дружині (чоловіку), а в разі її (його) відсутності – повнолітнім дітям, які проживають разом з нею (ним), або законним представникам (опікунам, піклувальникам) чи усиновлювачам неповнолітніх дітей (осіб з інвалідністю з дитинства – незалежно від їх віку), а також особам, які перебувають на утриманні військовослужбовців, або батькам військовослужбовців рівними частками, якщо військовослужбовці не перебувають у шлюбі і не мають дітей. Виплата грошового забезпечення цим членам сімей здійснюється до повного з'ясування обставин захоплення військовослужбовців у полон або заручниками, інтернування військовослужбовців або їх звільнення, або визнання їх у встановленому законом порядку безвісно відсутніми чи померлими. У всіх випадках виплата грошового забезпечення здійснюється не більше ніж до дня виключення військовослужбовця зі списків особового складу військової частини.

У разі індексації грошового забезпечення, в тому числі додаткового та інших видів грошового забезпечення, військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів грошове забезпечення членам сімей військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх, виплачується з урахуванням такої індексації – з дня прийняття рішення про проведення такої індексації. Порядок та умови перерахунку розміру грошового забезпечення, в тому числі додаткового та інших видів грошового забезпечення, військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Крім того, пунктом 25 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України передбачено, що самозайняті особи (фізичні особи-підприємці, особи, які провадять незалежну професійну діяльність), які мали або не мали найманих працівників, на весь період їх військової служби звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на доходи фізичних осіб, а

також звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з єдиного податку.

Відповідно до статті 11 Закону військовослужбовці:

мають право на безоплатну кваліфіковану медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я (під час призову на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори);

на надання медичної допомоги державними або комунальними закладами охорони здоров'я за рахунок Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів за відсутності за місцем проходження військової служби, зборів або за місцем проживання військово-медичних закладів охорони здоров'я чи відповідних відділень або спеціального медичного обладнання, а також у невідкладних випадках;

мають право на безоплатну психологічну допомогу особам, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, чи виконували службово-бойові завдання в екстремальних (бойових) умовах;

стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України обов'язково проходять відновлювальні (постізоляційні, реінтеграційні) заходи, заходи з адаптації, підтримки (супроводу) після їх звільнення;

які звільняються або звільнені з військової служби з числа ветеранів війни мають право на безоплатну психологічну допомогу;

які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації у період дії воєнного стану можуть бути направлені для надання їм медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України;

мають право не більше одного разу на рік на санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах і на туристських базах Міністерства оборони України,

інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів з пільговою оплатою вартості путівок у розмірах та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України (безоплатно відповідно до висновку військово-лікарської комісії після стаціонарного лікування в госпіталі);

за наявності медичних показань забезпечуються безоплатним санаторно-курортним лікуванням (військовослужбовці строкової військової служби, курсанти (слухачі) вищих військових навчальних закладів та курсанти вищих навчальних закладів, які мають військові навчальні підрозділи, навчальних центрів (частин), військовослужбовці-жінки)

мають право на позачергове одержання путівок до санаторно-курортних та оздоровчих закладів (які отримали захворювання, пов'язане з виконанням обов'язків військової служби, після лікування у військово-медичному закладі охорони здоров'я);

першочергове надання путівки для санаторно-курортного лікування надаються у першу чергу (зайнятим на роботах із шкідливими умовами праці, а також при особливому характері їх служби, військовослужбовцям, які стали особами з інвалідністю внаслідок бойових дій, учасникам бойових дій і прирівняним до них особам).

Члени сімей військовослужбовців мають право:

осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, загиблих (померлих) ветеранів війни, загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України мають право на безоплатну психологічну допомогу;

за відсутності за місцем їх проживання державних або комунальних закладів охорони здоров'я отримують медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я;

мають право на медичне обслуговування у закладах Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів (військовослужбовців та осіб, звільнених у запас або у відставку, які загинули (померли), пропали безвісти, стали особами з інвалідністю під час проходження військової служби або постраждали у полоні в ході бойових дій (війни) чи під час участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, якщо ці особи прослужили у Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України

військових формуваннях та правоохоронних органах не менш як 20 календарних років);

мають право не більше одного разу на рік на санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах і на туристських базах Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів з пільговою оплатою вартості путівок у розмірах та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України. Таким же правом користуються члени сімей військовослужбовців, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби. До таких членів сімей належать: батьки, дружина (чоловік), неповнолітні діти, а також діти – особи з інвалідністю з дитинства (якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує трьох прожиткових мінімумів).

Відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» гарантує виплату пенсій пенсіонерам, у разі призову їх на військову службу під час мобілізації, на особливий період на час такої служби.

Згідно із ст.ст. 10, 15 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» передбачено, що на сім'ї осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України, які загинули або померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних під час участі в антитерористичній операції, захищаючи незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України поширюються пільги, які передбачені Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Окремо слід розглянути **право на грошове забезпечення сімей військовослужбовців, які захоплені у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх.**

Відповідно до абзацу першого частини шостої статті 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» за військовослужбовцями, захопленими в полон або заручниками, а також інтернованими в нейтральних державах або безвісно відсутніми, зберігаються виплати в розмірі посадового

окладу за останнім місцем служби, окладу за військовим званням, надбавки за вислугу років, інших щомісячних додаткових видів грошового забезпечення постійного характеру та інші види грошового забезпечення з урахуванням зміни вислуги років та норм грошового забезпечення.

Сім'ям зазначених військовослужбовців щомісячно виплачується грошове забезпечення, в тому числі додаткові та інші види грошового забезпечення, у порядку та в розмірах, що встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Згідно з пунктом 2 Порядку виплати грошового забезпечення сім'ям військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 року № 884 (далі – Порядок) під терміном “безвісно відсутній військовослужбовець” слід розуміти зниклого безвісти під час захисту Вітчизни військовослужбовця, щодо якого понад 15 днів відсутні відомості про місце його перебування, крім відомостей про самовільне залишення військової частини або місця служби.

Важливо! Виплата грошового забезпечення членам сімей військовослужбовців, які добровільно здалися в полон, самовільно залишили військові частини (установи, організації), місця служби або дезертирували, не здійснюється.

Члени сімей військовослужбовців, яким виплачується грошове забезпечення

Відповідно до абзацу третього частини шостої статті 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та пункту 7 Порядку грошове забезпечення виплачується **таким членам сімей військовослужбовців:**

дружині або чоловіку;

в разі відсутності у військовослужбовця дружини/чоловіка:

повнолітнім дітям, які проживають разом з нею (ним);

законним представникам (опікунам, піклувальникам) чи усиновлювачам неповнолітніх дітей (осіб з інвалідністю з дитинства – незалежно від їх віку);

особам, які перебувають на утриманні військовослужбовців, або батькам військовослужбовців рівними частками, якщо військовослужбовці не перебувають у шлюбі і не мають дітей.

Другим абзацем пункту 7 Порядку передбачено, що у разі письмової відмови однієї з осіб від виплати грошового забезпечення її частка рівномірно розподіляється між іншими особами, які мають право на його одержання.

Порядок подання та розгляду заяви.

Відповідно до пункту 4 Порядку виплата грошового забезпечення членам сімей військовослужбовців здійснюється за їх заявою на ім'я командира (начальника, керівника) військової частини (установи, організації).

До заяви додаються:

копії сторінок паспорта повнолітніх членів сім'ї з даними про прізвище, ім'я та по батькові і реєстрацію місця проживання (перебування);

довідка про реєстрацію місця проживання (перебування) членів сім'ї (у разі відсутності такої інформації в паспорті);

копія свідоцтва про шлюб (у разі наявності);

копії свідоцтв про народження дітей (у разі наявності);

копія документа, що засвідчує реєстрацію в Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків (для осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це контролюючому органу і мають відмітку в паспорті, – копія сторінки паспорта з такою відміткою).

Строки подання та розгляду заяви.

Виплата грошового забезпечення членам сімей військовослужбовців здійснюється у разі, коли заява про його виплату надійшла до військової частини (установи, організації):

до дня звільнення військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, інтернованих у нейтральних державах;

протягом трьох років з дня набрання законної сили рішенням суду про визнання військовослужбовців безвісно відсутніми або оголошення померлими, але не пізніше ніж до дня набрання законної сили рішенням суду про скасування рішення про визнання їх безвісно відсутніми або оголошення померлими.

Строком розгляду заяви є 15 днів. Про результати розгляду заяви повідомляється заявнику в письмовій формі.

Підстави для відмови у призначенні виплати.

Відповідно до пункту 5 Порядку командир (начальник, керівник) військової частини (установи, організації) приймає рішення про відмову у виплаті у разі:

подання заяви неналежними особами;

подання не в повному обсязі необхідних документів;

подання заяви з порушенням встановлених строків на її подання;

з'ясування в установленому законодавством порядку обставин щодо добровільної здачі військовослужбовця в полон, самовільного залишення військової частини (установи, організації), місця служби або дезертирування.

Прийняття рішення про відмову у виплаті грошового забезпечення у зв'язку з поданням не в повному обсязі документів не позбавляє заявників права звернутися до командира (начальника, керівника) військової частини (установи, організації) повторно після усунення причин, що стали підставою для відмови у виплаті.

Оскарження рішення про відмову.

Рішення про відмову у виплаті грошового забезпечення може бути оскаржено у судовому порядку.

Вирішення спорів щодо порушень з боку суб'єктів владних повноважень є завданням адміністративного судочинства (відповідно до частини першої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України), отже, у випадку неправомірної відмови у виплаті грошового забезпечення необхідно звертатись із позовною заявою до Окружних адміністративних судів.

Виплата грошового забезпечення здійснюється з дня захоплення військовослужбовців у полон або заручниками, а також інтернування в нейтральних державах або зникнення безвісти до повного з'ясування обставин захоплення військовослужбовців у полон або заручниками, інтернування військовослужбовців або їх звільнення, або визнання їх у встановленому законом порядку безвісно відсутніми чи померлими. У всіх випадках виплата грошового забезпечення здійснюється не більше ніж до дня виключення військовослужбовця із списків особового складу військової частини (установи, організації).

Грошове забезпечення підлягає індексації відповідно до вимог закону.

У разі індексації грошового забезпечення, в тому числі додаткового та інших видів грошового забезпечення,

військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів грошове забезпечення членам сімей військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх, виплачується з урахуванням такої індексації – з дня прийняття рішення про проведення такої індексації.

Грошове забезпечення військовослужбовців під час воєнного стану.

28 лютого 2022 року Урядом прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 "Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану", яка передбачає виплату додаткової грошової винагороди військовослужбовцям на період дії воєнного стану.

У 2023 році змінено порядок нарахування додаткової грошової винагороди військовослужбовцям (наказ Міністерства оборони України від 25 січня 2023 року № 44 «Про внесення Змін до Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам»).

Це питання напряму залежать від фінансування і вірогідно, що можуть ще зазнавати різноманітних змін. В цілому зараз такі виплати можна для наочності визначити у вигляді такої таблиці:

Категорії військовослужбовців, які мають право на додаткову винагороду	Розмір виплати додаткової винагороди
Військовослужбовці, які виконують бойові (спеціальні) завдання згідно з бойовими наказами (розпорядженнями): у складі діючих угруповань військ (сил) Сил оборони держави, резерву Головнокомандувача Збройних Сил України Сил оборони держави, розгорнутих пунктів управління Генерального штабу Збройних Сил України, які здійснюють управління діючими угрупованнями військ (сил) (далі – завдання у складі угруповань військ (сил), резерву, пунктів управління);	30 000 гривень (в розрахунку на місяць пропорційно часу виконання бойових (спеціальних) завдань)

Категорії військовослужбовців, які мають право на додаткову винагороду	Розмір виплати додаткової винагороди
<p>з протиповітряного прикриття та наземної оборони об'єктів критичної інфраструктури згідно з бойовими розпорядженнями;</p> <p>із всебічного забезпечення діючих угруповань військ (сил) Сил оборони держави безпосередньо в районах ведення воєнних (бойових) дій згідно з бойовими (логістичними) розпорядженнями.</p> <p>Військовослужбовцям, які в установленому законодавством порядку відряджені до складу військових адміністрацій у районах ведення воєнних (бойових) дій для виконання завдань в інтересах оборони держави та її безпеки із залишенням на військовій службі</p>	
<p>Військовослужбовці, які беруть безпосередню участь у бойових діях або забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення), зокрема на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора, у період здійснення зазначених заходів (у тому числі військовослужбовцям строкової служби) та виконують бойові (спеціальні) завдання:</p> <p>під час ведення бойових (спеціальних) дій на лінії бойового зіткнення з противником на глибину виконання бойових (спеціальних) завдань військовою частиною (підрозділом, у тому числі зведеним) першого ешелону оборони або наступу (контрнаступу, контратаки) до батальйону включно;</p> <p>у районах ведення воєнних (бойових) дій з виявлення повітряних цілей противника;</p> <p>із здійснення польотів у районах ведення воєнних (бойових) дій, ведення повітряного бою;</p> <p>у районах ведення воєнних (бойових) дій з вогневого ураження противника у складі підрозділу (засобу) ракетних військ і артилерії;</p> <p>на території противника (в тому числі на території між позиціями військ противника та своїх військ, тимчасово окупованих (захоплених) противником територіях);</p> <p>з вогневого ураження повітряних (морських) цілей противника;</p>	<p>100 000 гривень (в розрахунку на місяць пропорційно часу участі у таких діях та заходах)</p>

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПИТАНЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ	5
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ЧЛЕНІ ЇХ СІМЕЙ. СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД (ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ).....	8
МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ.....	29
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ	35
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».....	35
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	102
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про правовий режим воєнного стану».....	177
ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 30 листопада 2016 р. № 884 «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення сім'ям військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх»	217
ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 20 серпня 2014 р. № 413 «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України»	221

ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 10 червня 2022 р. № 663 «Про затвердження Порядку проведення комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України»	241
ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 12 червня 2013 р. № 413 «Про затвердження переліку сімейних обставин та інших поважних причин, що можуть бути підставою для звільнення громадян з військової служби та із служби осіб рядового і начальницького складу».....	248
ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 17 вересня 2014 р. № 460 «Про затвердження Порядку та умов виплати деяким категоріям військовослужбовців одноразової грошової допомоги у разі звільнення з військової служби».....	253
ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 30 серпня 2017 р. № 704 «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб»	256
НАКАЗ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ від 07.06.2018 № 260 «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам»	292
КОНВЕНЦІЯ про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях.....	384
ЖЕНЕВСЬКА КОНВЕНЦІЯ про поводження з військовополоненими	414
СУДОВА ПРАКТИКА.....	493

НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ:

- ЗАГАЛЬНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ЗАИСТ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ;
- СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І
ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД (ЗОКРЕМА
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ);
- МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ (СТАНДАРТИ НАТО)

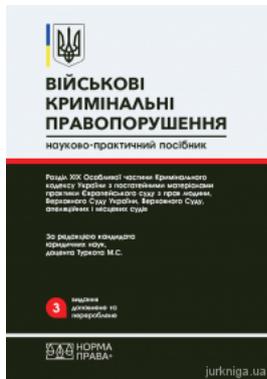
Оригінал-макет підготовлено
ТОВ Видавничий дім «Професіонал»

Підписано до друку 23.07.2023. Формат 60x84 1/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 37,15.

ТОВ «Видавничий дім «Професіонал»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 1533

Книги, які можуть вас зацікавити

Військові кримінальні правопорушення: Розділ XIX Особливої частини Кримінального кодексу України з постатейними матеріалами практики Європейського...

Спеціальна (фахова) підготовка особового складу головного управління морально-психологічного забезпечення ЗСУ

Женевські конвенції про захист жертв війни та додаткові протоколи до них

Психодіагностика лідерських якостей військовослужбовців

Україна під час російсько-української війни 2014-2023 рр.: Генеза національної стійкості крізь призму наукових досліджень

Медичні заходи з попередження пресуїцидальних форм поведінки військовослужбовців в умовах воєнного конфлікту та після його завершення

Перейти до галузі права
Військове право

[Перейти на сайт →](#)